

JUNG'UN ÖZNELLİĞİNDE KURAMLAR ARASI BİR GEZİNTİ

Uz. Dr. Tahir Özakkaş

Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: 167
Jung'un Öznelliğinde Kuramlar Arası Bir Gezinti
Tahir Özakkaş

ISBN 978-605-4817-38-2
Copyright© Psikoterapi Enstitüsü

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının izni olmaksızın tümüyle veya kısmen yayımlanamaz, kısmen de olsa çoğaltılamaz ve elektronik ortamlarda yayımlanamaz.

Birinci baskı: Haziran 2014

Yayıma hazırlayan: Sevgi Akkoyun & Menekşe Arık
Katkıda Bulunanlar: Dr. Çağla Kılıç, Ümmuhan Altundağ,

Baskı: Acar Matbaacılık Prom. ve Yayın. San. ve Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih Sanayi Sitesi No:12/243 Zeytinburnu - İstanbul
Tel: 0212 613 40 41

PSİKOTERAPİ ENSTİTÜSÜ EĞİTİM ARAŞTIRMA SAĞLIK
ORGANİZASYON VE DANIŞMANLIK LTD. ŞTİ.

Eğitim ve Kongre Merkezi: Fatih Sultan Mehmet Cad. No:285
Darıca-KOCAELİ
Tel : 0262 653 6699 Fax : 0262 653 5345

Merkez: Bağdat Caddesi No: 540/8 Bostancı-İSTANBUL / TÜRKİYE
Tel : 0216 464 3119 Fax : 0216 464 3102
www.psikoterapi.com - www.psikoterapi.org - www.hipnoz.com

SUNUŞ

Psikoterapi Enstitüsü olarak, öncelikle ruh sağlığı profesyonellerinin ya da ruh sağlığı ile ilgilenen kişilerin ihtiyaç duyacağı teorik bilgileri ve pratik/uygulamaya yönelik deneyimleri paylaşan özgün ve çeviri yayınlar ile literatüre katkıda bulunmayı hedefliyoruz. Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, Psikoterapi Enstitüsü'nün çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen atölye çalışmaları, uluslararası konferanslar ve dünya literatüründen seçkileri içermektedir.

Bu kitapta, Bütüncül Psikoterapi Süpervizyon Eğitimi 10. grubunun son dersinde gerçekleştirdiğimiz öznelerarasılık eksenli tartışmalar yer almaktadır.

Konuya ilgi duyan okuyucuların yanı sıra klinisyenler, psikoterapistler ve araştırmacılar için başvuru kitabı niteliği taşıyan bu yayını sizlerle buluşturmaktan kıvanç duyarız.

Tahir ÖZAKKAŞ
Psikoterapi Enstitüsü Başkanı

İ Ç İ N D E K İ L E R

I TEK KİŞİLİKTEN İKİ KİŞİLİK TERAPİYE: ÖZNELERARASILIK

Jung'un Hayatı ve Tüm Bütüncül Psikoterapi Kuramının Tekrar Gözden Geçirilmesi.....	1
Psikobiyografik Analiz.....	12
Buluttaki Yüzler.....	14
Freud, Adler ve Jung.....	16
Jung'un metapsikolojisi.....	46

II JUNG'UN KURAMINDAKİ ÖZNEL DÜNYA

Ortak bilinçdışı - Arketipler.....	57
Anima - Animus.....	75
Persona.....	81
Kendiliğin Çözülmesi.....	84
Birliği bozulmuş insan.....	88

III JUNG'UN KURAMININ PSİKOLOJİK KÖKENLERİ

Sırrın kaynağı.....	132
Kişiliğin oluşmasında önemli rol oynayan deneyimler.....	150
Jung'un kuramlarının özneliği.....	155
ÖZET VE SONUÇLAR.....	161
D İ Z İ N.....	177

I

TEK KİŞİLİKTEN İKİ KİŞİLİK TERAPİYE: ÖZNELERARASILIK

Jung'un Hayatı ve Tüm Bütüncül Psikoterapi Kuramının Tekrar Gözden Geçirilmesi

Tahir Özakkaş: Değerli arkadaşlar, hatırlarsanız ilk eğitim ayında veya aylarında arkadaşlardan bir kısmına, benim aşağıdaki konferans salonundaki masamın üzerinden bir eşyayı seçmelerini söylemiştim. Arkadaşlardan bir kısmı kalemi seçmişti, bir kısmı kalemligi, bir kısmı mikrofonu, bir kısmı da oradaki dinleme ve kayıt cihazlarını seçmişti. Ben de demiştim ki 'Yakına gel. Yakına geldiğinde hangisini seçersin?' Bazıları aynı şeyleri seçmişti. Bazıları farklı şeyleri seçmişti. Bazı arkadaşları da önümdeki masanın sağına koydum, soluna koydum, ilerisine koyup onlardan, 'Masa nasıl görünüyor?' diyerek masayı tarif etmelerini istemiştim. Bu tariflere baktığımda herkes kendi perspektifinden, masayı gördüğü alandan, masada neler gördüğünü (masanın üzerinde gördüğü yüzlerce figür vardı), kendisine göre öncelik olan figürün ismini söylemişlerdi. Ama her bir kursiyer arkadaşımız kalktığında farklı figürlerle başladı, farklı figürlerle devam etti ve kendisine göre bir pozisyon aldı. O arkadaşlara sorduğumda, 'Neden sen kalemi seçtin?', 'Neden sen dinleme cihazını seçtin?', 'Neden sen telefonu seç-

tin?', 'Neden mikrofonu seçtin?', 'Neden kitabı seçtin?' diye sordugumda, o arkadaşlar kendi içlerine gitmişlerdi. Bir kısmı demişti ki 'En pahalı şey telefonda, onu seçtim.', 'En işe yarar olan kalemdi.', 'En parlak olan, kırmızı, tahta kalemiydi.'. Bu seçimlerinde kimisi için parlaklık, kimisi için pahalılık, kimisi için fonksiyonellik, kimisi için yakınlık önemli olmuştu. Kimisiyse 'hemen bu işten kurtulayım, bir şey söyleyeyim de hoca peşimden gelmesin' düşüncesiyle orada bulunduğu ilk nesneyi ya da gözüne çarpan ilk *nesneyi* seçmişti.

Aslında burada, bu olaya baktığımızda -bu olayın kendisini objektif olarak değerlendirmekten ziyade- kişinin o andaki içsel ve dışsal bağlamına bağlı olarak, iç referanslarına göre, kendi öznelliğine göre *nesne* seçimini yaptığını ve bu *nesneyi* masanın üzerinde sanki başka *nesne* yokmuş gibi, yüzlerce *nesneyi* reddederek ya da görmeyerek, onlarla ilgili fikir yürütmeden, tek *nesne* veya birkaç *nesne* üzerinden kendini ortaya koyduğunu, o *nesneyi* seçerken de daha önceki -bebekliğinden beri getirmiş olduğu iç dünyasındaki- *nesne* ilişkilerindeki referanslarına atfının olduğunu gördük. Herkesin iç dünyasında bir *nesneyle* iletişim kurarken -bir kısmının farklı ve renkli olması, bir kısmının elektronik cihaz olması, bir kısmının kıymetli olması, bir kısmının hemen en yakın olması, gözünün önündekini ya da en uzaktakini seçmesi gibi- bir öznelik perspektifinde iletişim kurduğunu anlatmaya çalışmıştım.

Fakat bu anlattığım ders, ilk aylarda çok da anlamlı gelmemişti. Yani çok basit bir şekilde 'masanın üzerindeki eşyayı seç.'. Elinin körü olmuştu. Hâlbuki daha sonra size *Stern* anlatırken sabah kalktığınızda 'buzdolabınızın kapağını açarkenki şiddet dereceniz ve ayağınızla iterek kapatırkenki itme derecenizin' biraz sonra hüpürdeceğiniz 'meyve suyunu içme derecenizle' meyve suyu bardağını kahvaltı 'masanızın üzerine bırakma şiddetinin' hayatınızın her yerinde egemen olan *nesne ilişkilerindeki* yumuşaklık ve sertlik derecesini ve bu açıyı belirleyen içsel bir referans noktanız olduğunu, *mikrokoz-*

mozu anlamadan *makrokozmoz* anlamamın mümkün olmadığını, *makrokozmoz*daki ilişkilerin *mikrokozmoz*da yattığına dair bir hikaye anlatmıştık (*Psikoterapi ve Günlük yaşamda Şu An*, Daniel N. Stern, *Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları No:40*). Bu hikâyeleri birleştire birleştire daha sonra **Kaos Teorisi** diye Sinan beyin bir videosunu izletmişim hatırlarsanız. *Fraktal geometriye* gitmiştik. Doğada mikro dünyadan makro dünyaya olayların aslında o kadar çok karmaşık görünmesine rağmen pek de karmaşık olmadığını, *fraktal* bir yapının -küçük bir yapının- kendini tekrarlayarak -replike ederek- büyük ve muhteşem dünyalar yaratabileceğini küçük bir örnekten ve matematik formüllerden de göstermiştik.

Bu bağlamda baktığımızda da insan hayatının bir taraftan çok katotik ve karmaşık görünmesine rağmen bir taraftan da çok basit *nesne ilişkileri*, çok basit *fraktal* yapılardan ibaret olabileceğini, bu yapıları görebilen bireylerin de bir sonraki adımlarının ne olacağına dair yorum yaptığını, orada da 'atraksiyon' dediğimiz veya 'çeker' dediğimiz bir yapının - *fraktal geometride* - bir döngüsel sistemi olduğunu, bir merkezi olduğunu, o merkezkaç kuvvetleriyle tüm olayların o çeker etrafında olduğunu; fakat sisteme dışarıdan ufak bir müdahale yapıldığında *kelebek etkisi* dediğimiz daha büyük sonuçlar yaratabileceğine dair bir açıklama da yapmıştık. Buradan da yola çıkarak geçtiğimiz aylarda size **Rölatif Psikoterapi** diye bir makalemi sunmuştum, arz etmişim. Bu makale bağlamında da insan ilişkilerinde ve doğasında ufak gibi görünen bazı değişkenlerin tüm hayatın inanılmaz değişimlerine neden olabilecek etkiler yarattığını, öğrenmiş olduğumuz klasik psikoterapi bilgileri bağlamında her şey de iki kere ikinin dört etmediğini, bir yapının birtakım terapilerle ve müdahalelerle uzun süreli çalışmasından ziyade ufacık bir gözyaşının, terapi sürecindeki ufacık bir duygusal farkındalığın, hayatına yeni girmiş olan ufacık bir *nesne ilişkisinin* tüm hayatını değiştirebilecek bir *kelebek etkisi* yaratabileceğinden bahsetmişim.

Bunun da örneği olarak; 'Baldız eniştesini ziyarete gittiğinde, o gece eniştesinde kaldığında, eşini uyutan enişte yavaşça gelip baldızının odasına girip ona sarkıntılık ettiğinde, bu bilgiyle karşı karşıya ve cinsel tacizle muhatap olan baldızın on yıllık eniştesi, iki tane yeğeni ve sülaledeki konumu itibarıyla, gidip bunu annesine anlattığında annesinin dünyasında neler olur?' demiştik. Annesi 'Öyle şey olur mu, enişten sana o manada yaklaşmamıştır.' diye olayın üstünü kapatarak tüm sülalede meydana gelecek depremi önleyebilir veya kızı dövebilir veyahut da kıyamet kopararak oradaki ufacık bir bilginin -'Anne, eniştem gece yanıma geldi, bana sarkıntılık etti.' bilgisinin- ablasının boşanmasına, iki yeğenin ayrık bir ailede büyümesine, sülalenin parçalanmasına, tüm aile ilişkilerinin ve geçmişin tekrardan yorumlanmasına neden olacak inanılmaz bir kaotik tablo yaratabileceğini; sadece bir taciz hikâyesi olmadığını ve bir sistem olduğunu, dolayısıyla sisteme dışarıdan bir müdahale yapıldığında bu müdahalenin tüm sistemi çatırdattığını ve olaylara bakarken de bu sistem perspektifinde bakmamız gerektiğini konuşmuştuk. Bunların hepsini hatırlıyorsunuz. Yani ufacık *fraktal* yapılardan büyük bir *sistem teorisinin* içine girerek olaya bu perspektifte bakmamız gerektiğini söylemiştik. Buradan yola çıkan, özellikle tek kişilik terapilerden iki kişilik terapilere geçişi sağlayan *Kohut*'un teorisiyle beraber *kendilik nesnesi* işlevinden bahsetmiştik.

İnsanlar doğuştan itibaren primer bir çekirdekle doğarlar. Etrafında *birincil* ve *ikincil aynalanma*, daha sonra *aktarım aynalanması* dediğimiz üçlü bir yapıya ölene kadar -oksijen gibi -ihtiyaç duyar demiştik. Bu ihtiyaç her insanın öznel dünyasında varoluş şeklini yaratır. *Birincil aynalanma*yla anneden aldığımız enerjiyle -o içimizdeki *grandiyöz* (*büyüklenmeci*) yapıyla- ne kadar 'muhteşem ve biricik' olduğumuz hissini yaşar; daha sonra bunu hayatın gerçekleriyle *sekonder narsisizme* dönüştürürüz. Zaman zaman kırıldığımızda, endişelendiğimizde hayatın gerçekleriyle karşı karşıya kalıp da bunu başaramadığımızda *ikincil aynalanmaya* ihtiyaç duyarız. Şemsiyesi

altına girebileceğimiz, güçlü ve dirayetli olarak nitelendirdiğimiz bir babanın gölgesinde; bir babayla birlikte hayatı göğüsleyebileceğimize inanır ve sıkıştığımızda bu baba imgesini çağırır ve o imgeden yararlanırdık. Süreç içerisinde hem anne imgesi hem de baba imgesi içimizde bir kaynak teşkil eder, sıkıştığımızda annemizin -içimizdeki annelerin- bizi onaylaması, kabul etmesi, değerlendirmesi, takdir etmesi; sıkıştığımızda gene içimizdeki babanın, aferin diyerek, takdir ederek hayatımızı motive etmesi ve buradan bir *gerilim yayının* (*Tension Arc, Kohut*) ortaya çıktığını; arzu ve hislerimizin ihtiraslarımıza veya ideallerimize doğru *gerilim yayı* dediğimiz bir yaşam yayıyla ileriye gittiğini ve hayatın da bundan ibaret olduğunu ifade etmiştik.

Yeteneklerimiz, becerilerimiz ve egomuz sayesinde de kendimizi gerçekleştirdiğimizden; iç dünyamızı ortaya koyduğumuzdan bahsetmiştik. İşte bu sürecin içerisinde de; ‘İnsanların bir kısmı acaba neden psikoterapi ve ruh denilen şeyle, psikoloji denilen şeyle ilgileniyor? Acaba bu psikolojiyle ilgilenen insanların ruh dünyalarında neler oluyor da -fabrika kurmuyorlar, bilim insanı olmuyorlar, farklı şeyler yapmıyorlar, laboratuara kapanmıyorlar da- insanların ruh dünyaları dediğimiz birtakım araştırmalara yönelip kitaplar yazıyor ve nihayetinde kuramlar oluşturuyorlar? Acaba kuram oluşturan bu insanlar, kendi hayatlarına baktıklarında -bizim eğitimin ilk aylarında yapmış olduğumuz, ‘Masaya gel bakalım, masada ne görüyorsun?’ dediğimizdeki gibi- kendi hayatlarında gördükleri süreci nasıl değerlendiriyorlar? Hangi ihtiyaçları nedeniyle kendileri bir kuram kurma ihtiyacı hissetmişler? Hangi nedenden dolayı kendi hayatlarına bakmışlar veya başkalarının hayatına bakma ihtiyacı hissetmişler? Acaba kurdukları kuramlar ne kadar objektif? Yoksa -bir masanın etrafına geçip masadaki objelerden birini seçen değerli arkadaşlarımız gibi- kendi hayatlarında inanılmaz çeşitlilikte olan bir yapıyı, psikolojik yapıyı değerlendirip, o yapıyla ilintili kendi ihtiyaçlarına binaen mi bir kuram oluşturmuşlar? Bazı kuramcılar da -kimisi kendisi için kıymetli olana, kimisi kendisi için yakın olana, kimisi de kendisi için

parlak olana bakan arkadaşlarımız gibi- onların da anne babalarıyla ve akranlarıyla kurmuş oldukları ilişkilerdeki birtakım eksiklikleri tamir edebilmek için, adına kuram dedikleri birtakım bilgilendirmelerle kendi perspektiflerinden olayı anlatmaya çalışan, dünyaya bakış açılarını gösteren bir yapı mı oluşturmuşlar?’ diye merak etmiştik. Ben de, bu kuramcıların kuram kurarken ki öznelliklerini merak ediyordum ve bununla ilgili de yazmayı düşünüyordum sistem itibarıyla. İşte bunlardan beş tanesi...

Katılımcı: *Hızlı anlıyorsunuz.*

Tahir Özakkaş: Buraları zaten biliyorsunuz diye ben...

Katılımcı: *Ama çok faydalı şeyler.*

Katılımcı: *İlk gün de böyleydiniz hocam.*

Katılımcı: *Araya sadece ‘Anlatabiliyor muyum?’ kelimesi giriyordu.*

Tahir Özakkaş: Peki. Tamam, yavaş gideceğim.

Katılımcı: *Yapamazsınız.*

Tahir Özakkaş: Yapmaya çalışacağım. En azından gayret ederim. Şimdi, dolayısıyla bu *tek kişilik, iki kişilik terapiden* biraz bahsedeyim, ondan sonra esas konuya geçeceğim. *Freud* kendi iç dünyasını inceleyerek yüz yıl önce bu konuyla ilgili ilk araştırmayı yapan, yani daha doğrusu bilimsel olarak insanın içindeki yapıların bir nedensellik zinciri içerisinde olup olmadığını anlamaya çalışan bir bağlamda insana baktı ve bir insanı ötekinin iç dünyasında neler olduğunu anlamaya çalışarak, nötr bir şekilde kenarda durup inceleyerek, gözleyerek -sanki bir laboratuvar da o şartlara bulaşmadan mikroskobun altına aldığı bir böceğini gözler gibi, laboratuvardaki bir proteini gözler gibi, laboratuvardaki bir yapıyı gözler gibi- yaptığını söyledi (*Tek Kişilik Terapi*).

Bundan sonra *Freud*'u takip eden kuramcılar geldi, dediler ki 'Bizler odamıza gelen, seans koltuğuna oturan veya divana yatan kişiyi laboratuardaki şartlar gibi inceleriz, bakarız ve onun hakkında bir kanaate ulaşırız. Bu kanaat sonucunda onda birtakım eksiklikler ve kusurlar varsa o eksiklikleri ve kusurları geliştirdiğimiz tekniklerle d¼zeltiriz. O da d¼zelir ve gider.'. Dikkat edersiniz burada çok adil olmayan, eşit olmayan bir bağlamda bir tane danışan var, bir tane hasta var, bir tane yatan var, oturan var; ona m¼dahale ediyoruz. Onun i d¼nyasında bazı arızalar g¼r¼yoruz. Eksiklikler, kusurlar ve sıkıntılar g¼r¼yoruz. O arızaları eksiklikleri ve sıkıntılarını da bildiğimiz tekniklerle d¼zeltiyoruz. Ondan sonra bu yapının 'Aslında dışarıdaki insanı incelemekten ziyade, o insanın geçmişteki ilişkilerinin ve g¼r¼nt¼lerinin -içselleştirilmiş nesne ilişkileri dediğimiz bir bağlamda- i d¼nyasında meydana geldiğini, dışarıyla pek de alakası olmadığını, zihninde özellikle *n¼robiyolojik yapılanma* içerisinde; kendi i d¼nyasında anneye, babayla ve yakın çevreyle kurmuş olduğu ilişkileri kemikleşmiş bir ¼r¼nt¼ halinde içselleştirdiğini, daha sonra hayatını o ¼r¼nt¼ler¼zerinden tanımlamaya çalıştığını ve bakmaya çalıştığını' ifade ettiler.

Dolayısıyla biz, o insanın i d¼nyasında ne t¼r ¼r¼nt¼ler var, nesneye nasıl bir ilişki kurmuş, -sadece o insanın birey olarak incelenmesi değil- o insanın i d¼nyasındaki nesnelere kurmuş olduğu ¼r¼nt¼leri de anlamaya çalışan *nesne ilişkilerine* doğru kanatlandık ve nesne ilişkilerini incelemeye başladık. Oradaki ¼r¼nt¼y¼ anladık-tan sonra; benimle şu anda o ¼r¼nt¼den hangisini kurmaya çalışıyor, benim gerçekliđim¼zerine bir hayat veya ilişki kurma şekli değil de iteki ¼r¼nt¼s¼ne g¼re 'Ben nerde duruyorum? İyi bir anne modelinde mi duruyorum, k¼t¼ bir anne modelinde mi duruyorum, iyi bir baba modelinde mi duruyorum, k¼t¼ bir baba modelinde mi duruyorum?' sorularıyla aktarımın *nesne ilişkileri* bağlamında değerlendirilmesine y¼nelik açıklamalar geldi. Bu s¼rete kuramcılar; 'Bir geli-

şimsel süreç oluşur, beyindeki yapılanma süreci içerisinde bu gelişimsel süreçleri etaplara ayırabiliriz.’ dediler.

Freud; oral, anal, fallik, latent, ergenlik diye ayırdı. İşte bildiğiniz gibi *Melanie Klein; paranoid-şizoid konum, depresif konum* diye ayırdı. *Mahler* bildiğiniz gibi *otistik, simbiyotik, ayrışma ve bireyleşme süreçleri, tam nesne-tam kendilik* diye ayırdı (*İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu, Metis Yayıncılık / Ötekini Dinlemek Dizisi*). *Piaget (Jean Piaget, 1896 – 1980); somut düşünce, soyut düşünce* diye ayırdı. Herkes kafasına göre masanın üzerinde görmüş olduğu objelere bir isimlendirme, sınıflandırma verdi. Ama masa aynı masa, masanın üstünde aynı eşyalar duruyor; ama masanın sağından bakanlar, soldan bakanlar, tepesinden bakanlar, altından bakanlar, dürbünle bakanlar, teleskopla bakanlar, bir çok açıdan bakanlar vardır. Her biri gördüklerine kafasına göre isimler verdi. Biz de dedik ki ‘Ya, bunlar nasıl isim veriyor? Biz de tepeden bir bakalım.’ dedik. ‘Belki ukalalık olur affedin ama yani böyle de bir bakış tarzı olabilir.’ dedik ve *nesne ilişkileri* ile ilgili yapıya geldik.

Nesne ilişkileri Mahler’i, Melanie Klein’ı yanına alıp giderken günün birinde *Kohut* diye bir adam çıktı. Dedi ki ‘Ya, Freud’un bize açtığı yoldan dolayı çok müteşekkiriz. Bizi o yola doğru götürüyor. Teşekkürlerimizi arz ediyoruz kendisine ama, acaba o yol, doğru mu?’ diye hafif hafif onu eleştirince, ‘Ya, bu masanın başka bir tarafından bakılabilir mi, bu masada başka eşyalar daha ön plana alınabilir mi?’ diye -bizim ikinci aydaki gibi- masanın üzerindeki eşyalara farklı bir boyuttan bakılabileceğini, farklı boyuttan bakıldığında farklı eşyalara daha çok odaklanılabileceğine dair bir iddia ortaya atınca, tu kaka yapıp cemiyetten atıldı. ‘Sen nasıl masaya farklı bir boyuttan bakabilirsin, nasıl masadaki bizim için önemli olan eşyaların ya da farklı eşyaların önemli olabileceğine dair bir iddia ile ortaya çıkabilirsin?’ dediler ve dışladılar. Basit olarak ne dedi? ‘Efendim, *ödipal çatışma* herkes için evrensel olan bir kural değildir, *ödipal çatışma*

vardır, fakat bu kural 20. yüzyılda, 19. yüzyıl Avrupa'sında biraz yaygın olarak görülen nevrotik bir tablodur.' dedi. 'Bu tablo evrensel dünya kuralı değildir. Bana göre evrensel olan baba ile oğul arasındaki ilişki, kardeşlik, birbirini yüceltme birbiriyle paylaşılan güzel dünyalarla ilişkilidir.

Çatışma *Freud*'un kafasındaki bir çatışmadır. Böyle bir çatışmayı ben istisnai olarak görüyorum.' dedi. Keza *Elektra* için de aynısını söyledi. 'Hele de kaldı ki bugün bizim karşılaştığımız sorunlara baktığımız zaman; insanların konversiyon reaksiyonları, ayılıp bayılmasıyla ilgili, *Freud*'un görmüş olduğu fare adamları, kurt adamları, ana-oğul vakalarını pek görmüyoruz. İnsanlar daha ağırlıklı olarak kişilik problemleriyle geliyor. Freud, kendi döneminde bütün dünyayı nevrotik tablolarla izah eden bir bağlamla bakmış olabilir, ama bugün baktığımızda nevrotik tablolardan ziyade daha çok kişilik örüntüleri ve kişinin kendini tanımasıyla ilgili sıkıntılar vardır.' diye ifade etmeye başladı. Daha çok 'tu kaka' oldu. Kohut çomak soktu - biliyorsunuz- arı kovanına. Ve oradan insanların kulaklarına kar suyu kaçırdı. Ve insanlar *Freud*'u sorgulamaya başladılar.

Kohut'un talebeleri *Freud* sorgulanmaya başlayınca bu sefer hem *Freud*'u sorguladı hem de *Kohut*'u sorguladı. 'Yani, sen güzel şeyler söylüyorsun, insanların öznel olduğunu, kendine ait bir yapı olduğunu, hatta ve hatta nötral dediğimiz, kenarda durup bir insanın mikroskopta incelenmesinin mümkün olmadığını, insanları *determinal* bir ilişkisi içerisinde arkeolojik bir kazı yapar gibi, öbürlerinin ruh dünyasını araştırmanın mümkün olmadığını iddia ediyorsun. Bunun yerine *çeke bakış* dediğimiz, *empati* dediğimiz bir yapıyla insanın anlaşılabilirliğini söylüyorsun. Hâlbuki *Freud*'un görüşü; o dönemin klasik mekanik *Newton*'un fiziği olan *Newton fiziği* ile olaylara bakarak, etki - tepki - sonuç bağlamında değerlendiren *determinal*, basit bir mantık ilişkisi içerisinde insan ruhiyatını inceliyordu. *Kohut* olarak sen buna tamamen karşı geldin. Bir insanı anlamanın dışarıdan

gözlemek, ona bakmak, davranışlarını, hareketlerini anlamamanın mümkün olmadığını iddia ediyorsun. Bu insanın doğasına aykırı diyorsun. Bir ötekini anlamak, gözlemek ve dinlemekle değil, *gyabında içe bakış* yöntemiyle, kendinizi o insanın öznel şartlarına koyarak 'o dünyayı nasıl algılıyor, nasıl hissediyor ve nasıl tepki veriyor' diyebiliyorsanız, *empati* yapabiliyorsanız o zaman o insanın iç dünyasında neler olup bitebildiğine dair bir sonuca ulaşabilirsiniz. Onun dışında *Freud*'un yaptığı gibi dışarıdan bakmak hiçbir zaman o insanı anlamak değildir, tamamen saçmalaktır, salaklıktır.' diye bir iddiada bulununca, yöntem olarak da, inceleme olarak da *Freud*'dan tamamen ayrı düştü.

Kohut 'Biz *gyabında içe bakış* ve *empati* yöntemiyle öbürüne bakıyoruz. *Ödipal çatışma* istisnai bir durumdur. Evrensel olan baba ile oğul arasındaki güzel ilişkidir.' şeklinde kendisini ortaya koydu. 'İnsanlar hiçbir zaman ötekini mikroskop altında inceleyemez. Ayrı bir *nesne* diye bir varlık yoktur.' dedi. *Nesne* ile birlikte bir insanın birliğinden ve bütünlüğünden bahsedilebilir. Bu *Winnicott*'un açmış olduğu bir yoldu aslında. *Winnicott* 'Bir anneden ve bir çocuktan bahsedilemez. Bir anne-çocuk ikilisinden bahsedilebilir.' demişti. Bunu, anne ile çocuğun gelişim sürecini tüm insanların, tüm insanlık tarihinin ve tüm insan hayatının aslında yalnız olmadığını; bir ötekiyle iç içe geçmiş bir hayat sürdürmek zorunda olduğunu -nasıl ki oksijensiz bir ortamda yaşayamazsak- bizim de *nesne* olmadan (*kendilik nesnesi*) hayatımızı devam ettiremeyeceğimizi ve bu şekilde yaşadığımızı ifade etti. 'O zaman seanslarda ne var?' dedi. 'Seanslarda ötekiyle etkileşim içerisinde olan ikili birim vardır.' dedi. 'Dolayısıyla kenarda oturup -mikroskop altında böcek inceler gibi- ötekini inceleyen ötekine bakan bir yaklaşım tarzı kafalarımızda yarattığımız mitten başka bir şey değildir, zaten gerçekte de böyle bir şey yoktur.' dedi. 'O "*nötr olmak*" dediğimiz kavram -psikanalizin nötr kavramı- tamamen uydurma bir kavramdır; çünkü psikanalistin sessiz bir şekilde beklemesi, bir danışan tarafından "Ne kadar saygın bir insan,

beni dinliyor.” şeklinde deneyimlenebilirken, bir başka danışan tarafından da “Zalimce, aynı babam gibi sessizce duruyor; hiç cevap, bir yankı vermiyor.” şeklinde deneyimlenebilir.

Bunu anlamanın tek yolu *gıyabında içe bakışla* öbürünün bu sessizliğe vermiş olduğu cevaptır. Odanızın konumu, isminiz, bulunduğunuz yer, her şey karşılıklı etkileşime bağlıdır, *şimdi ve burada* ilkesinde bir anlam ifade etmektedir. Dolayısıyla geçmişin arkeolojik kalıntıları değil, bugün aramızdaki ilişkiyi inceleyen ve onun ihtiyacını veren bir yapıdır. Terapi ötekinin iç dünyasının arkeolojik olarak kazılması değil, şu anda ihtiyacı olan geçmişte kalmış, duraklamış olan anne-baba ilişkilerini yeniden canlandırmak, ihtiyacı olan anne-baba olabilmek ve onun bu konudaki farkındalığını artırmaktır.’ diyerek terapiyi çok farklı bir noktaya getirmiştir. Buna *deneyime dayalı düzeltme* denmiştir sistem itibarıyla. *Corrective emotional experience* (Düzeltilici duygusal deneyim) diye geçen, deneyime yakın ikili terapi dediğimiz tek kişilik terapi yerine *İki Kişilik Terapi*ydi.

Kohut’un talebeleri, *Kohut*’un getirmiş olduğu bu yoldan yavaş yavaş ayrıldılar. *Öznelarası alan* dediğimiz veya *İlişkisel Psikoterapi* dediğimiz iki yeni alana doğru evrildiler, çevrildiler ve ‘*Kohut* bize inanılmaz bir devrim açtı. Statükocu, dogmatik, arkeolojik olan yapıdan *dinamik* bir yapıya dönüştürdü. Ama kullanmış olduğu terimlerin yüzde sekseni *Freud*’dan devşirme terimlerdir.’ dediler. ‘Bu terimleri kendi kitaplarından, kendi çatışmalarından makalelerinden atma cesareti gösteremedi, yeni bir terimler de üretmedi. Biz onun cesaretsizliği karşısında, kalan hikâyesini devam ettirerek *öznelarası alanda* yeni bir sisteme doğru dönüştürdüğümüz *dürtü* kavramı bunlardan bir tanesidir, *libidinal* yapı bunlardan bir tanesidir, *agresyon* yapısı bunlardan bir tanesidir, *ödipal çatışma* bunlardan bir tanesidir.’ diyerek tüm bu getirmiş olduğu kavramların -mekanik ve Newton fiziğine dayanan kavramların- hepsini ortadan kaldırarak şu arkada görmüş olduğumuz tabloyu koydular. İki kişinin karşılıklı

ilişkiyle metaforların, duyguların, hareketin, anne-çocuk ilişkisinin hayat boyu devam ettiğini ve *motivasyonel sistem* dediğimiz beş tane sistemin üzerine iki sistem daha koyarak yedi tane sistem getirdiler. (1)Fizyolojik düzenleme ihtiyacının, (2)insanları keşfetme ve ortaya koyma arzusunun, (3)duyusal ve cinsel ihtiyaçların, (4)bağlanma ihtiyaçlarının, (5)bakıcılık ihtiyaçlarının, (6)yakınlık ve kaçınmacı ve geri çekilme, (7)zıtlık ihtiyaçlarının **insanların en temel ihtiyaçları** olduğunu ve bunların nörobiyolojik bir temele dayandığını, bütün hayatın da bu temele dayanarak inşa edildiğini iddia eden *öznelere-rası kuramın* değerli kuramcıları *Kohut*'un talebeleriyle karşı karşıya kaldı.

Psikobiyoğrafik Analiz

Tahir Özakkaş: *Kohut*'un talebelerinden bu sistemleri ortaya koyan değerli iki bilim insanı; *Atwood* ve *Stolorow*, kuram oluşturan kuramcıların öznel hayatlarını merak etti ve öznel hayatlarına bir mikroskop yanaştırdılar ve; "Acaba *Freud*'un getirmiş olduğu kuram kendi bireysel hayatındaki hangi eksikleri tamir etmek için, hangi yapıları ortaya koymak için, masanın belli bir yerine odaklanmasının nedeninin arkasındaki öznel bir ihtiyacı, öznelerearası olan bir ihtiyacı tamir etmek için bu kuramı oluşturmuş olabilir mi?" dediler. Keza aynı şekilde '*Jung*'un getirmiş olduğu, *Freud*'dan ayrılan *Jung* kendine ait bir kuram getirdiğinde, bu kuram *Jung*'un bireysel hayatındaki öznel bir ihtiyacı karşılıyor olabilir mi?' dediler. 'Keza *Adler*'inkini, keza *Otto Rank*'inkini ve keza diğerlerinin her birinin bireysel hayatlarını ve kuramlarında merkezi konumda olan terimleri -terminolojilerini- incelediğimizde acaba kendi iç dünyalarında çözemedikleri birtakım ihtiyaçlarını çözmek için, kendi bireysel hayatlarını, evrensel bir kurammış gibi bize dayatıyor olabilirler mi?' diyerek yeni bir araştırma alanı getirdiler ve buna **psikobiyoğrafik analiz** ismi verdiler

Psikobiyografik analiz kişilerin öznel hayatlarını incelemek, bunlarla ilgili kendi yazdıkları aracılığıyla incelenmiş olan o hayat hikâyesini araştırmak, daha sonra kuramını ortaya koymak, kuramındaki malzemelerle kişinin kendi psikobiyografisinde yazdığı malzemeleri çaprazlaştırdığınızda çıkan ürünlere baktığınızda acaba “Bu evrensel bir kuram mı, yoksa o kuramcının bireysel ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmış olan bir malzeme mi?” bunu incelemek durumuyla karşı karşıya kalacağız.’ dediler. Bugün işte bu kuramsal hikâyenin, devam eden hikâyenin *Jung* üzerinden *öznelerarası alanda* nasıl bir anlam ifade ettiğini açıklayan incelemeyi, *psikobiyografik analizi* birlikte yapacağız. Dolayısıyla *psikobiyografik analizi* yaparken aslında etrafımızda gördüğümüz yazarlar, çizerler, politikacılar, bilim insanları vs. gibi birçok kişinin de benzer kuramsal bir bakış perspektifinden incelenebileceğini; ortaya koydukları politik veya ideolojik hareketlerin, roman kahramanlarının, film yıldızlarının, sanat ürünlerinin, heykeltraşların bu meslek dallarına yönelimlerinin bu bireylerin hayatlarında öznel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir ihtiyaç olup olmadığını birlikte anlamaya çalışacağız. Hikâyemizin özü bu. Evet. Elimizdeki bu ders notlarından almayan arkadaşlar var mı? İki kişi mi sadece? Evet, buraya kadar olan kısımdan sorusu olan var mı arkadaşlar?

Katılımcı: Çok güzel.

Katılımcı: Çok güzel başladınız.

Tahir Özakkaş: “*Buluttaki Yüzler*” bu kişilik kuramını kuran beş kuramcının hayatını inceleyerek bu kuramların aslında bu kuramcılarının bireysel ihtiyaçları dile getirmek adına kendilerine karşı nasıl da kör olduklarını ve kendi bireysel ihtiyaçlarını evrensel bir kurammış gibi nasıl dizayn ettiklerini muhteşem bir şekilde bize gösteriyor. Bu çok hoş bir şey. Dolayısıyla bugün *Jung*’u paylaşacağım. Önümüzdeki ay, daha doğrusu bu ayın 25’inde Ankara’da bir konferans vereceğim. Katılmak isteyen arkadaşlar katılabilirler. Bu konferansı herhalde

TED üniversitesiyle ODTÜ'nün Psikanaliz Okuma Grubu birleşik yapıyorlar. Duyurusunu da “*Zihin Sempozyumu*” diye atmıştım.

Katılımcı: ‘*Zihnin Karanlık Yönü*’ diye bir yazı geldi.

Tahir Özakkaş: Evet. Benim konuşacağım şey ‘Psikanalitik Kuramcılarının Zihni Nasıl Çalışır?’ Bugün size anlatacağım şey onun bir prototipi.

Katılımcı: Antrenman yapıyorsunuz.

Buluttaki Yüzler

Tahir Özakkaş: Bunu çok özet bir şekilde vereceğim ben ama sadece bir parçasını anlatacağım. Belki bir beş dakikayı alır. Şimdi kitabın adı “Buluttaki Yüzler” (*Buluttaki Yüzler, Kişilik Kuramında Öznelere-rasılık, G. Atwood, R. Stolorow, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları No: 101*). Bu kitabı aldınız, okudunuz zaten. Kitabın girişinde şöyle diyor: “...*hep merak konusu olmuş olan insan, sürekli değişen bir bulut gibidir, psikologlarsa bulutta yüzler gören insanlar gibi. Bir psikolog üst kısımda bir burun ve dudağın hatlarını görür, sonra mucizevî bir şekilde bulutun diğer kısımları da buna göre şekillenir ve ileriye bakan bir Superman’in hatları görünür. Başka bir psikolog ise bulutun alt kısmına odaklanır; bir kulak, bir burun, bir çene görür ve birdenbire bulut geriye doğru bakan bir Epimetheus şeklini alır. Dolayısıyla, her algılayan için bulutun her parçasının farklı bir işlevi, adı ve değeri vardır. -bunu belirleyense kişinin başlangıçtaki algısal eğilimidir. Aslında bir ekolün kurucusu olmak için yalnızca başka bir kenarda bir yüz görmek yeterlidir.*” Evet.

Gördüğünüz gibi aslında ne kadar insan var, kuramcı varsa her bir kuramcı buluta baktığında kendi ihtiyacı olan ve algısal sistemine göre bir şeye öncülük yapıyor ve bir yüz görüyor. Tabi bu beni çocukluğumdaki anılara götürdü. Mutlaka sizleri de götürmüştür. Çocukluğunuzda o güzel bahar günlerinde, yaz günlerinde gökyüzünde

böyle pamuk dolu bulutlar olurdu ve biz çimenlere yatar, o bulutları seyrederek ve o bulutlarda birçok şekil bulurduk.

Katılımcı: *Sadece ben yapmışım diyorum.*

Tahir Özakkaş: Ben de yapmışım. Ve kardeşlerimizle veya arkadaşlarımızla ben şunu gördüm, sen bunu gördün mü, şurada tavşan var, burada aslan var, burada adam var şeklinde inanılmaz bir şekilde doğa ile iç içe geçmiş ve oyuncaklarımız bir bulut olan doğayla beraber yaşadık yani. Dağdaki kayaların üzerindeki şekillerden ve kayanın duruş şekline göre ona bir pozisyon çizebilirdik. Birine asker derdik, birine oturan adam deriz. Birine kaypak kaya derdik. Her birine özel isim vererek aslında eğitimin ve bilginin doğanın içinden, doğa ile bütünleşerek kucaklaşan bir sistemin içinde büyüdük ve çok şanslı olduğumu düşünüyorum. Oyuncaklarımız bulutlardı, oyuncaklarımız kayalardı, dağlardı, topraklardı, taşlardı, karıncalardı, kelebeklerdi, kurtçuklardı ve meyvelerdi. Böyle bir doğa...

Aslında doğa ile bütünleşen bir sistem -Greenpeace'çilik- dediniz ya, aslında özüne baktığın zaman böyle bir şey, yabancı hissetmemek, dağı yabancı hissetmemek, toprağı yabancı hissetmemek; karıncayı, kelebeğı yabancı hissetmemek, bulutları yabancı hissetmemek... Acaba kaç çocuk var bulutlarla şu anda bu şekilde oyun oynayan? Kaç çocuk var geceleri dama yatıp da damda yıldızların, küçük ayıyı, büyük ayıyı, aralarında bağlantıları kurup onlarla ilgili hülyalara kapılan? Çok az diye düşünüyorum. Ama köylü çocukları şu anda hala şanslılar. Damda yatıyorlar. Geceleri gökyüzünün o inanılmaz muhteşemliği ve sonsuzluğu karşısında çok çeşitli düşüncelere kapılabiliyorlar. Bir taraftan hiçliklerini ve değersizliklerini hissederek bir taraftan evrensel büyük bir dünya ile karşı karşıya olduğunun farkındalığına ulaşıyorlar. Bunlar aslında hep doğa ile iç içe yaşamak gibi. Burada da bulutla ilgili farklı çıkarımlarda bulunmak bir kuramcının her an değişen ve değişmekte olan özneliliğinin nasıl bir kuram oluşturduğunun hikâyesinden başlayarak... Kitabımızın adı bu nedenle